

วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

ISSN 1685 - 3865

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2557

บทความพิเศษ

Role of Ombudsman in Protecting Human Rights

Ms.Panit Nitithanprapas

Establishment of A Moral and Ethical Society

Hon.Senator Datuk Paul Low Seng Kuan

วารสาร ผู้ตรวจการแผ่นดิน

Journal of Thai Ombudsman

ISSN 1685-3865

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2557)

ที่ปรึกษา

รักษเกชา แฉ่ฉ่าย

บรรณาธิการ

รอยพิมพ์ ถิระวงษ์

กองบรรณาธิการ

दनัย จันทิม

อดิศร ร่มสนธิ์

ชาลินี ถนัดงาน

สรลลธร มัณขยานนท์

นงนุช ทานิล

นภาพรณ เอ็มพิทักษ์

พริยะ ศิริโพธิ์พันธุ์กุล

สุภรณ์ ยี่งวรการ

ทัศนีย์ คล้ายดี

ทศพล ทองธิราช

อัญรัตน์ เสียมไหม

อัญพัชญ์ สัตยาพันธุ์

เจ้าของ

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

เลขที่ 120 หมู่ 3 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5

ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 0 2141 9242 / 0 2141 9255 โทรสาร 0 2143 8275-6

Email : B_InstituteOfOmbudsmanStudies@ombudsman.go.th

Website : www.ombudsman.go.th

เนื้อหา / ข้อความในวารสารเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน
สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย

ยามวิกาลภายใน กำแพง เรือนจำ

ชนิษฐนันท์ อภิहरราชกร¹

¹ เจ้าหน้าที่สอบสวนผู้ชำนาญการ กลุ่มกลั่นกรองและพัฒนางานสอบสวน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

เมื่อเอ่ยถึงเรื่องการ “เข้าคุก” หรือ การ “แสวงหาข้อเท็จจริงในคุก” แล้ว หลายคนคงรู้สึกคล้ายกับว่าเป็นการก้าวผ่านอุโมงค์กลับซึ่งไม่น่าเชิญชวนให้เข้าไปค้นหาแสงสว่างที่ปลายทางกันสักเท่าใด ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวหลากหลายที่เกิดขึ้นภายในนั้นล้วนเป็นประสบการณ์ที่ไม่อาจพบเจอได้อย่างง่ายดายในสังคมทั่วไป และในทางกลับกัน บุคคลที่อยู่ภายในก็อาจไม่เข้าใจสภาพการณ์ปัจจุบันของสังคมภายนอกได้อย่างชัดเจนเช่นกัน ดังนั้น การปรับความเข้าใจและแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่าง ผู้คุมกับผู้ต้องขัง ตลอดจนบุคคลภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสภายใน “คุก” หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า “งานราชทัณฑ์” จึงถือเป็นบทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินอีกประการหนึ่งในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม

เรื่องราวเรียนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นตัวอย่างประเด็นข้อขัดแย้งโดยตรงระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์กับผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดินได้เข้าไปดำเนินกระบวนการสืบสวนสอบสวนจนได้ความกระจ่างชัด ตลอดจนแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของผู้ร้องเรียนได้อย่างรวดเร็ว

เรื่องราวเรียนดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นในราวกลางเดือนมกราคม 2555 สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้รับเรื่องราวเรียนจากบิดามารดาของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอแห่งหนึ่ง (ต่อไปจะเรียกว่าเรือนจำอำเภอ ส.) เพื่อขอความเป็นธรรม และขอให้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ซึ่งได้เปิดห้องคุมขังในยามวิกาล และนำตัวผู้ต้องขัง

จำนวน 5 คน (รวมทั้งบุตรชายของผู้ร้องเรียน) ออกมาทำร้ายร่างกายโดยไม่มีเหตุอันควร โดยกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

พระราชบัญญัติวินัยข้าราชการราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551

ประมวลกฎหมายอาญา

เนื่องจากเรื่องราวเรียนดังกล่าวเป็นกรณีที่ไม่สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงได้โดยง่าย และอาจเป็นอันตรายแก่พยานได้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยได้รับมอบหมายจากผู้ตรวจการแผ่นดิน จึงจัดเจ้าหน้าที่สอบสวนไปลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยเร่งด่วน ซึ่งจากการลงพื้นที่และสัดับรับฟังบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์แล้ว ปรากฏข้อมูลและพยานหลักฐานดังนี้ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554 เวลา 06.00 น. ทางเรือนจำอำเภอ ส. ดำเนินการจับกุมตรวจค้นสิ่งของต้องห้ามและยาเสพติดภายในเรือนจำพบ

ยาเสพติด (ยาไอซ์ 91.15 กรัม ยาบ้า 350 เม็ด) และโทรศัพท์มือถือจำนวน 3 เครื่อง ภายในห้องนอนของผู้ต้องขัง ซึ่งจากการสุ่มตรวจปัสสาวะผู้ต้องขังปรากฏผลเป็นบวก (ปัสสาวะเป็นสีม่วง) จำนวน 49 คน เรือนจำอำเภอ ส. ได้สอบสวนข้อเท็จจริงในเบื้องต้น และพิจารณาย้ายผู้ต้องขังที่มีพยานระบุว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและโทรศัพท์มือถือไปควบคุมที่เรือนจำแห่งอื่นจำนวนหนึ่ง ต่อมาในเวลาประมาณ 21.30 น. หัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณได้เข้าไปภายในเรือนจำพร้อมกับพัศดีเวรและสั่งการให้เจ้าหน้าที่เวรรักษาการณ์นำกุญแจมาไขเปิดประตูห้องนอนผู้ต้องขังเพื่อนำตัวผู้ต้องขังบางรายไปสอบสวนขยายผลเรื่องยาเสพติด เจ้าหน้าที่เวรรักษาการณ์ 2 ราย ได้ทักท้วงว่า ไม่สมควรเปิดประตูห้องนอนผู้ต้องขังในยามวิกาล แต่พัศดีเวรยืนยันให้ไปนำกุญแจมาเปิดห้องขังตามคำสั่งของหัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์ เพราะขณะนั้นหัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์เป็นผู้รักษาราชการแทนผู้บัญชาการเรือนจำ เจ้าหน้าที่เวรรักษาการณ์จึงนำกุญแจมาให้หัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์ หลังจากนั้นได้มีการเปิดประตูห้องนอนผู้ต้องขังและนำตัวผู้ต้องขังจำนวน 5 คน ลงมาจากห้อง 1 / 2 (ห้องขังชอย), ห้อง 1 / 3, ห้อง 1 / 4, ห้อง 1 / 8 และ ห้อง 2 / 4 เพื่อมาทำการสอบสวน ซึ่งระหว่างการสอบสวน หัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์กับพวก อีก 2 คน ได้ข่มขู่และทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังเพื่อให้แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดภายในเรือนจำ ระหว่างนั้นหัวหน้าฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์ยังได้โทรศัพท์รายงานให้ผู้บัญชาการทัณฑสถานซึ่งรักษาราชการแทน

ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอ ส. ทราบด้วย จนได้เวลาประมาณ 02.00 น. จึงนำผู้ต้องขังทั้ง 5 ราย กลับเข้าไปในเรือนนอน ทั้งนี้ ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในเหตุการณ์หลายรายให้ถ้อยคำตรงกันว่า เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทั้งสามรายอยู่ในสภาพเมาสุรา แต่เมื่อได้ตรวจสอบเอกสารรายงานการปฏิบัติหน้าที่เวรรักษาการณ์ประจำวันของเรือนจำในวันที่เกิดเหตุ กลับพบข้อความระบุว่า “เหตุการณ์ปกติ” ทั้งที่เหตุการณ์วุ่นวายดังกล่าวเกิดขึ้นนานหลายชั่วโมง

ในวันรุ่งขึ้น ผู้ต้องขังในเรือนจำได้รวมตัวกันชุมนุมประท้วงพฤติกรรมเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ผู้อำนวยการทัณฑสถานซึ่งรักษาราชการแทนผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอได้เข้าชี้แจงเหตุการณ์ต่อหน้าผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำ โดยขอให้ผู้ต้องขังอยู่ในความสงบ และอย่าได้ติดใจในกรณีดังกล่าวเพราะเป็นเรื่องเล็กน้อย ประกอบกับผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายก็ได้บาดเจ็บสาหัสแต่อย่างใด หลังเกิดเหตุเรือนจำอำเภอ ส. มิได้ดำเนินการตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงในกรณีดังกล่าว จนกระทั่งสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้เข้าตรวจสอบข้อเท็จจริง สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจึงได้แจ้งให้เรือนจำอำเภอ ส. พิจารณาดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบในทันทีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และให้รายงานผลต่อผู้ตรวจการแผ่นดินโดยเร็ว ทั้งนี้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้แจ้งให้ผู้ร้องเรียนทราบขั้นตอนและผลการดำเนินการอย่างชัดเจน ทำให้ผู้ร้องเรียนมีความพึงพอใจและคลายความวิตกกังวลต่อความปลอดภัยของบุตรชายลงไปได้อย่างมาก

ต่อมา เรือนจำอำเภอ ส. มีหนังสือรายงานผลการสอบสวนข้อเท็จจริง สรุปได้ว่า ทางเรือนจำได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง โดยได้สอบปากคำผู้เกี่ยวข้องรวม 15 ปาก (ประกอบด้วยผู้ถูกกล่าวหา 4 ปาก พยานซึ่งเป็นผู้เสียหาย 2 ปาก และพยานซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ 9 ปาก) แล้วสรุปผลว่าข้าราชการพลเรือนสามัญสังกัดกรมราชทัณฑ์จำนวน 3 ราย ได้กระทำความผิดวินัยฐานไม่แสดงความเมตตา กรุณาแก่ผู้ต้องขัง และไม่ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เคร่งครัดตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนของเรือนจำ ตามมาตรา 7 วรรคท้าย และมาตรา 8 วรรค 6 แห่งพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 โดยกรณีความผิดกล่าวคือ ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่เวรรักษาการณ์กลางคืนทำการไขกุญแจห้องขัง และให้นำตัวผู้ต้องขังออกมา เพื่อสอบถามเกี่ยวกับที่ซ่อนยาเสพติด แต่ผู้ต้องขังปฏิเสธ จึงใช้ไม้ตะบองตีลงโทษนักโทษ 2 ราย ซึ่งเป็นการทำโทษผู้ต้องขังเกินกว่าเหตุ และไม่ชอบด้วยระเบียบแบบแผนของเรือนจำ แต่การกระทำครั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ทางราชการ ประกอบกับผู้กระทำผิดไม่เคยมีประวัติการถูกลงโทษทางวินัยมาก่อนและมุ่งต่อการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ดังนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 เรือนจำอำเภอ ส. จึงมีคำสั่งลงโทษเพิ่มเวรยามแก่ข้าราชการทั้ง 3 ราย มีกำหนดคนละ 10 วัน

ในกรณีนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาแล้วเห็นว่า แม้เรือนจำอำเภอ ส. จะตรวจสอบข้อเท็จจริง และมีคำสั่งลงโทษผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ตาม แต่ยังมีข้อบกพร่องที่สำคัญในกระบวนการสอบสวนบางประการ กล่าวคือ

1. การสอบสวนพยานที่เป็นผู้เสียหายเพียง 2 ราย จากผู้เสียหาย (ที่ถูกนำตัวออกมาจากห้องขัง) จำนวน 5 ราย รวมทั้งพยานสำคัญและการสอบสวนข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่ไม่ครบถ้วนตามประเด็นที่มีการร้องเรียน และมีผลโดยตรงต่อการสรุปสำนวนการสอบสวน

2. การพิจารณาลงโทษในลักษณะเหมารวมทุกประเด็นที่แม้จะเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกันก็ตาม แต่ก็เป็นการกระทำต่างกรรมต่างวาระ (การไขกุญแจห้องขังในยามวิกาล และการทำร้ายร่างกายผู้ต้องขัง) ประกอบกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเรือนจำที่ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บัญชาการเรือนจำ แต่กลับไม่ใช้วิจารณ์ฐานอันเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และประสบการณ์ กระทำการโดยลุแก่อำนาจ สั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชากระทำในสิ่งที่เป็นการผิด ซึ่งย่อมเล็งเห็นผลได้ว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้เรือนจำตกอยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการเกิดเหตุร้ายที่เป็นภัยต่อทางราชการและความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ได้ แม้ผู้ใต้บังคับบัญชาจะท้วงติงถึง 2 ครั้ง ก็ไม่รับฟัง ซึ่งหากผู้ต้องขังแต่ละห้องที่ถูกสั่งให้เปิดประตูต่างลุกฮือกันออกมาจากห้องขังเพื่อทำร้ายเจ้าหน้าที่

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินใช้วิธีการสอบปากคำผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นพยานบุคคลที่มีความสำคัญ และคุ้มครองพยาน โดยไม่ให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์เข้าร่วมรับฟังเพื่อเปิดโอกาส ให้พยานได้บอกเล่าข้อเท็จจริงที่ได้รับรู้มาได้อย่างเต็มที่

หรือแหกหักหลบหนี ก็จะไม่สามารถระงับเหตุได้อย่างแน่นอน เพราะมีกำลังเจ้าหน้าที่เฝ้ารักษาการณ์เพียง 10 นายเท่านั้น นอกจากนี้ การใช้กำลังประทุษร้ายต่อผู้ต้องขังเพื่อบีบบังคับให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงตามที่ผู้ถูกร้องเรียนประสงค์ ก็มีใช้ประเด็นการทำโทษผู้ต้องขังเกินกว่าเหตุ เพราะผู้ต้องขังทั้ง 5 ราย ยังมีได้ตกเป็นผู้กระทำความผิดในฐานะใดฐานหนึ่ง (หากเทียบเคียงกับแนวทางพิจารณาในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้กระทำการ “ซ้อมหรือทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาเพื่อให้รับสารภาพ” ก็จะต้องถูกดำเนินการในความผิดวินัยร้ายแรง)

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นซึ่งอาจทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจได้ว่า เรือนจำอำเภอ ส. มีการปฏิบัติงานในลักษณะที่ไม่แสดงถึงความโปร่งใสและจริงจังในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร้องเรียนและผู้ถูกร้องเรียนเสมือนหนึ่งมีเจตนาช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยปกปิดข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การสอบสวนความผิดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และละเว้นการปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบตามที่ทางราชการกำหนดไว้ เช่น เจตนาหลีกเลี่ยงการสอบสวนพยานปากสำคัญที่จะส่งผลเป็นการยืนยันเหตุการณ์หรือสามารถพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ให้เป็นที่ประจักษ์ได้ ทั้งยังมีการกำหนดฐานความผิดและบทลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษตามสมควรแก่พฤติการณ์ที่กระทำลงไป ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 แจ้งให้กรมราชทัณฑ์พิจารณา ทบทวนการสอบสวนข้อเท็จจริงตามข้อสังเกตดังกล่าว ซึ่งท้ายที่สุดกรมราชทัณฑ์ได้พิจารณาปรับเพิ่มโทษแก่ข้าราชการราชทัณฑ์ทั้ง 3 รายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว